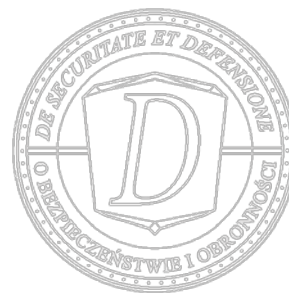

Jadwiga ŻUK¹

Uniwersytet Przyrodniczo Humanistyczny w Siedlcach

Institut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

j.zuk@interia.pl

ZAGROŻENIE WYKLUCZENIEM CYFROWYM JAKO ELEMENT BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO POLAKÓW

ABSTRAKT: Brak komputera i dostępu do Internetu jest głównym czynnikiem wywołującym zjawisko podziału, a w konsekwencji wykluczenie cyfrowe. Drugim ważnym elementem tego zjawiska jest brak potrzeby korzystania z nowych technologii. Działanie przeciw wykluczeniu cyfrowemu wydaje się konieczne, ponieważ dotyczy ono najsłabszych grup społecznych: osób starszych, niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, z rodzin dysfunkcyjnych, a także mieszkańców wsi i małych miasteczek. Zapewniając dostęp do Internetu w każdym miejscu naszego kraju i edukację osób zagrożonych można wpływać na zmniejszenie tego negatywnego zjawiska. Inkluzja społeczna ma wpływ na poprawę jakości życia poszczególnych jednostek, a pośrednio wpływa również na rozwój społeczno-gospodarczy całego kraju.

SŁOWA KLUCZOWE: wykluczenie cyfrowe, podział cyfrowy, bezpieczeństwo jednostki

---

RISK OF DIGITAL EXCLUSION AS A PART OF PERSONAL SECURITY OF POLES

ABSTRACT: The lack of computer and Internet access is a factor that causes division and, consequently, the digital exclusion. Another important element of this phenomenon is lack of need to use new technologies. The action against digital exclusion is so necessary that it affects the most vulnerable groups: the elderly people, disabled, long-term unemployed, dysfunctional families, as well as residents of villages and small towns. Providing access to the Internet in every place of our country and education of people at risk can have an influence on reducing this negative phenomenon. Social inclusion has the effect of improving the quality of life of individuals, and indirectly affects the socio-economic development of the whole country.

KEYWORDS: digital exclusion, the digital divide, personal security

---

¹ Mgr Jadwiga Żuk – doktorantka w Instytucie Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa UPH w Siedlcach; magister prawa; INBAP/Menager Składu Podatkowego.

WPROWADZENIE

Złożoność problematyki bezpieczeństwa nie jest już rozpatrywana tylko w aspekcie militarnym i politycznym, została rozszerzona na inne sfery życia. Wszystkie definicje, najogólniej rzecz ujmując, wskazują na brak zagrożenia i ochronę przed nim. „Bezpieczeństwo – stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szanse na doskonalenie. Jedną z podstawowych potrzeb człowieka to sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni, na przykład zdrowia, pracy, szacunku, dóbr materialnych”². Według amerykańskiego psychologa Abrahama Harolda Maslowa, twórcy tzw. piramidy potrzeb, bezpieczeństwo jest na drugim miejscu zaraz po potrzebach fizjologicznych, niezbędnych do życia. Jak słusznie zauważył Stanisław Koziej:

Bezpieczeństwo i rozwój to dwa podstawowe wymiary istnienia jednostek i całych społeczności, w tym społeczności zorganizowanych w państwa lub organizacje międzynarodowe. Te dwa wymiary wzajemnie się warunkują; bez bezpieczeństwa nie można marzyć o rozwoju, rozwój zaś ułatwia zapewnianie bezpieczeństwa. Fundamentem w tym duecie jest bezpieczeństwo³.

Wydaje się, że problemy dotyczące bezpieczeństwa jednostki i grup społecznych od początku istnienia ludzkości zajmowały czołowe miejsce. Troska o bezpieczeństwo jest naturalną potrzebą człowieka. Nie zmalała ona na przestrzeni wieków, a jedynie zmieniała się i komplikowała w obliczu zmieniających się zagrożeń. Bezpieczeństwo człowieka na przestrzeni ostatnich lat ewaluowało i zmieniało się. Aktualnie bardzo trafną wydaje się definicja Ryszarda Zięby, w której mówi, że bezpieczeństwo to: „Pewność istnienia i przetrwania, posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju”⁴. Wraz z rozwojem cywilizacji pojawiły się nowe zagrożenia paradoksalnie związane z rozwojem nauki i techniki. Wobec współzależności różnych sfer życia bezpieczeństwo jednostki wpisane jest w korzystanie z owoców rozwoju nauki i techniki.

W obliczu zmieniających się zagrożeń, pojawiają się różne przedmiotowe wymiary bezpieczeństwa. Jednym z nich jest bezpieczeństwo informacyjne. Oznacza ono ochronę informacji przed niepożądanym ujawnieniem, czy wykorzystaniem danych.

W wymiarze informacyjnym bezpieczeństwo wiąże się z zabezpieczeniem interesów zarówno poszczególnych jednostek, całego społeczeństwa jak i państwa (zwłaszcza w jego instytucjonalnym zakresie) przed wszelkimi, tak zamierzonymi jak i niezamierzonymi działaniami skierowanymi przeciw zasobom informacyjnym.

² Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 13.

³ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2011, nr II – 18, s. 19.

⁴ R. Zięba, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, [w:] „Zeszyty Naukowe AON”, 2012, nr 1, s.8.

Zapewnianie bezpieczeństwa informacyjnego rozumieć należy zatem jako działania mające na celu zabezpieczenie obywateli, społeczeństwa oraz instytucji państwa przed wszelkimi negatywnymi wpływami w sferze informacyjnej⁵.

CYFROWY WYMIAR BEZPIECZEŃSTWA

W czasach „globalnej wioski” informacja staje się dobrem strategicznym, ale dostęp do technologii informatycznych to jedno, a umiejętność i świadomość korzystania z nich to drugie. Dostęp do informacji coraz częściej kojarzony jest z Internetem. Wydaje się, że brak możliwości korzystania z technologii informacyjnych spycha człowieka na margines. Według Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji „jednym z istotnych czynników stymulującym wzrost gospodarczy jest umiejętność pozyskiwania, gromadzenia i wykorzystywania informacji, dzięki dynamicznemu rozwojowi technologii informacyjnych i komunikacyjnych (*Information and Communication Technologies – ICT*)”⁶. Dążąc do zrównoważonego i szybkiego wzrostu gospodarczego, który ma bezpośredni wpływ na poprawę warunków życia społeczeństwa, inicjowane są różne programy umożliwiające dostęp do technologii informacyjnych. Dostępność nowych technologii jest ważna zarówno dla obywatela, jak i dla całej gospodarki. Chcąc przyciągnąć inwestorów i zatrzymać najlepszych pracowników należy zapewnić powszechny dostęp do Internetu, dobrego oprogramowania i infrastruktury, a także zadbać o kapitał ludzki o wysokich kwalifikacjach, dla których obsługa komputera nie stanowi problemu.

Nowe technologie mają duże znaczenie i są doskonałym narzędziem przy wyrównywaniu szans. Coraz więcej dziedzin życia migruje do cyberprzestrzeni, można przypuszczać, że przy braku możliwości korzystania z technologii informacyjnych (*Information Technology – IT*) zróżnicowanie społeczeństwa jeszcze bardziej się pogłębia i postępuje rozwarstwienie społeczne. Technologie informacyjno-komunikacyjne mają ogromny wpływ na integrację społeczną, aktywizację grup społecznych, a także zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu. Nierówny dostęp do technologii informacyjno-komunikacyjnych określamy mianem podziału cyfrowego (*digital divide*⁷). Dotyczy on szeroko pojętego nierównego dostępu i korzystania z sieci spowodowanego różnicami w zamożności, wykształceniu, wieku, a także różnicami geograficznymi. Głównym elementem różnicującym dostęp do swobodnego korzystania z cyberprzestrzeni są możliwości techniczne, czyli dostęp do Internetu, jego jakość i prędkość, dostęp do oprogramowania czy specjalistycznego sprzętu. Cyfrowy podział społeczeństwa może być

⁵ A. Bógdał-Brzezińska, M.F. Gawrycki, *Cyberterroryzm i problemy bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie*, Warszawa 2003, s. 44.

⁶ *Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2007-2013*, <http://www.mswia.gov.pl/strategia> (26.05.2015), s.2.

⁷ *Glosbe – wielojęzyczny słownik online*, <https://pl.glosbe.com/en/pl/digital%20divide>, (20.05.2015).

początkiem ekskluzji społecznej. Sam w sobie nie jest jeszcze problemem, bowiem różnic w społeczeństwie można się doszukać w każdej dziedzinie życia. Problemem staje się wówczas, kiedy różnice przechodzą w wykluczenie cyfrowe. Wykluczenie ma wiele postaci i wiele definicji. Ogólna definicja wykluczenia według Zespołu Zadaniowego ds. Reintegracji Społecznej, który opracował Narodową Strategię Integracji Społecznej dla Polski brzmi: „Wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich, a w szczególności dla osób ubogich”⁸. Wykluczenie społeczne nie jest nowym zjawiskiem, lecz w ostatnim czasie ewaluowało i stało się wielowymiarowe. Wykluczenie może nasuwać skojarzenia pejoratywne. Ludzie wykluczeni kojarzeni są z ubóstwem, brakiem ambicji, wykształcenia czy z przestępczością. Brak możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym poprzez korzystanie z cyberprzestrzeni określamy właśnie mianem wykluczenia cyfrowego. W kontekście prowadzonych rozważań najbardziej adekwatna wydaje się definicja Piotra Szeplińskiego „wykluczenie cyfrowe jest to jedno z największych zagrożeń, polegające na rozwarstwieniu społecznym wynikającym z informatycznego analfabetyzmu”⁹. Im więcej sfer życia migruje do Internetu i zmusza nas do korzystania z sieci, tym większy problem stanowi brak dostępu do nowych technologii. Dostęp do usług elektronicznych stał się powszechny przy użyciu różnych urządzeń, np.: komputerów, tabletów, smartphonów, telefonów komórkowych a nawet telewizorów z dostępem do sieci. Brak stałego dostępu do Internetu uważany jest za pewnego rodzaju dysfunkcję i określanym jest wykluczeniem cyfrowym. Podejmuje się nawet akcje na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu. Dzięki możliwości pozyskania funduszy z Unii Europejskiej uruchomiono wiele programów przeciwdziałających temu zjawisku. Coraz więcej województw ma dostęp do szerokopasmowego Internetu, na którym opiera się rozwój cyfrowy. Według planów Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji Uchwała NR 2/2014 Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2014 r. w sprawie przyjęcia programu rozwoju „Narodowy Plan Szerokopasmowy” do 2020 roku (zgodnie z celami Europejskiej Agendy Cyfrowej) już wszyscy mieszkańcy Polski mają mieć dostęp do szerokopasmowego Internetu. Wykluczenie cyfrowe rozpatrywane jest na wielu płaszczyznach i coraz częściej mówi się o dwóch a nawet o trzech stopniach wykluczenia „Obecnie przyjmuje się istnienie kilku stopni wykluczenia cyfrowego”¹⁰.

Pierwszy stopień jest określanym jako brak dostępu do technologii cyfrowych, czyli brak możliwości technicznych. Początkowo technologia informatyczna miała ograniczony

⁸ *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski (NSIS)*, <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/informator/npr2/dokumenty%20strategiczne/Narodowa%20Strategia%20Integracji%20Społecznej.pdf>, (02.06.2015).

⁹ P. Szepliński, *Społeczeństwo informacyjne – o czym biblioteka XXI wieku powinna wiedzieć*, Łódź 2006, s. 32.

¹⁰ D. Bednarczyk, *Przeciwdziałanie cyfrowemu wykluczeniu (e-integracja) w Polsce*, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/297/469>, (23.04.2015).

zasięg i bazowała głównie na łączach stacjonarnych, czyli można mówić o wykluczeniu terytorialnym. Aktualnie jest wiele możliwości i dlatego ów pierwszy stopień ma mniejsze znaczenie, chociaż wciąż jest poza zasięgiem wielu gospodarstw domowych ze względów ekonomicznych. Jakkolwiek pierwszy stopień dotyczy tych grup społecznych, które najczęściej podlegają wykluczeniu cyfrowemu. Bywa tak, że przesłanki wykluczenia cyfrowego i społecznego są tożsame. Wśród nich wymienia się: długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, osoby starsze, a dominującą cechą, która łączy te środowiska jest ubóstwo, które bezpośrednio przyczynia się do marginalizacji tych grup społecznych. Dodatkowym elementem jest wykluczenie terytorialnie.

Drugi stopień wykluczenia cyfrowego określa brak umiejętności korzystania z nowych technologii. Dostęp do technologii informatycznych staje się powszechny, znaczenia nabiera natomiast świadomość potrzeby korzystania ze wspomnianych dobrodziejstw nauki.

Wykres 1. Powody braku dostępu do Internetu w 2014 r. (w % gospodarstw bez dostępu do sieci)

Źródło: GUS Urząd Statystyczny w Szczecinie, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2014r.*, Warszawa, październik 2014, s.15.

GRUPY I JEDNOSTKI NAJBARDZIEJ NARAŻONE NA WYKLUCZENIE CYFROWE

Osoby szczególnie narażone na wykluczenie cyfrowe, to ludzie słabiej radzący sobie z samodzielną egzystencją i utrzymaniem rodziny. Należą do nich: osoby słabo wykształcone, starsze, długotrwale bezrobotne, niepełnosprawne, a także cały wachlarz osób niebiorących udziału w tzw. normalnym życiu, czyli np. byli więźniowie, osoby wychodzące z uzależnień, dorosłe dzieci wychowane w domu dziecka czy innych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Analizując stopień cyfryzacji społeczeństwa nie sposób pominąć jednego z głównych czynników, jaki ma decydujący wpływ na posiadanie komputera w gospodarstwach domowych, czyli posiadanie dzieci. W obliczu starzenia się społeczeństwa, większego znaczenia nabiera zapobieganie cyfrowemu wykluczeniu osób starszych. Wydłużenie wieku emerytalnego wymaga dłuższej sprawności i uczestnictwa w życiu społecznym, co często wiąże się z korzystaniem z technologii informacyjno-

komunikacyjnych. Podejmowane są akcje na rzecz aktywizacji osób starszych (nie tylko czynnych zawodowo), takie jak np. uniwersytety trzeciego wieku. Seniorzy niemający wcześniej kontaktu z komputerem są najbardziej narażeni na e-wykluczenie, ponieważ wiąże się to ze zmianą myślenia o nowych technologiach. Ponadto, zakup komputera bywa dużym obciążeniem dla budżetu domowego, a przełamanie strachu i wzbudzenie potrzeby korzystania z cyberprzestrzeni często jest barierą nie do pokonania. „Poznanie obsługi komputera i Internetu zbliża seniorów do ich rodzin, w szczególności do młodego pokolenia. Umożliwia kontakt z bliskimi i ze światem. Ułatwia życie – pozwala łatwo i szybko dotrzeć do praktycznych informacji”¹¹. Osoby starsze, mieszkające z wnukami mają możliwość częściej sięgać do nowych technologii korzystając z ich pomocy. Zdarza się również, że chęć kontaktu z wnukami przebywającymi na emigracji pomaga w przełamywaniu barier. Jak wykazują statystyki GUS znacznie większy odsetek gospodarstw domowych, w których są dzieci posiada komputer.

Wyszczególnienie	W % ogółu gospodarstw
Ogółem	77,1
Według typu gospodarstwa	
gospodarstwa domowe z dziećmi	94,8
gospodarstwa domowe bez dzieci	68,2
Według klasy miejsca zamieszkania	
duże miasta	82,0
mniejsze miasta	75,5
obszary wiejskie	73,6
Według stopnia urbanizacji	
Wysoki	80,6
Średni	76,9
Niski	73,1

Tabela 1. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery w 2014 r.
GUS Urząd Statystyczny w Szczecinie, *op. cit.* s. 11.

Kolejną grupą społeczną, która może być narażona na wykluczenie cyfrowe, są osoby niepełnosprawne. W zależności od rodzaju niepełnosprawności osoby te są bardziej lub mniej narażone na to zjawisko. W przypadku tej grupy społecznej przełamanie barier może być najtrudniejsze i najbardziej kosztowne. Niekiedy wymagany jest bardzo specjalistyczny, drogi i trudno dostępny sprzęt, tak zwane technologie asystujące (TA), pozwalające na dostosowanie sprzętu czy oprogramowania do konkretnej niepełnosprawności, np.: czytniki dla osób niewidomych, specjalne klawiatury sterowane

¹¹ P.K. McBride, *Internet po pięćdziesiątce*, Poznań 2009, s.13.

głosem czy myszy sterowane np. przy pomocy stóp. Wiąże się to jednak z dużymi kosztami, na których poniesienie osoby niepełnosprawne często nie mogą sobie pozwolić. Internet często pozwala im prowadzić normalne życie. Umożliwia zdobycie wykształcenia poprzez kształcenie na odległość, podjęcie pracy, a także aktywność w różnych społecznościach. W przypadku osób niepełnosprawnych praca zawodowa stanowi wielką wartość i jak mówił Jan Paweł II: „Praca ma to do siebie, że przede wszystkim łączy ludzi – i na tym polega jej siła społeczna siła budowania wspólnoty”¹². Nowe technologie dają ludziom, możliwość telepracy. Osoby dotknięte różnymi dysfunkcjami zmuszającymi je do pozostawania w domu mogą wykonywać prace przy użyciu komputera. Mają szansę na to, aby stać się człowiekiem niezależnym, szczęśliwym i uczestniczącym w życiu społeczno-gospodarczym. Również edukacja osób niepełnosprawnych staje się bardziej dostępna dzięki nowym technologiom. Jak zauważyła Ewa Wajs:

Nowoczesne technologie mają wśród tych działań swoje miejsce- pozwalają stworzyć optymalne warunki do uczestnictwa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w systemie edukacji. Korzystając z technologii można również zapewnić osobom dorosłym warunki zdobycia zawodu, podniesienia kwalifikacji, a także wykonywania niektórych czynności w systemie telepracy. Przygotowanie infrastruktury do realizacji e-learning’u jest warunkiem niezbędnym, a zarazem zadaniem własnym każdego państwa¹³.

Następną grupą ludzi szczególnie narażonych na wykluczenie cyfrowe są mieszkańcy wsi. Zagrożenie wykluczeniem również cyfrowym mieszkańców wsi często dotyczy nie tylko pojedynczych osób, a także grup społecznych i jest od nich niezależne. Dzieje się tak wówczas, kiedy dostęp do nowych technologii ogranicza brak odpowiedniej infrastruktury. Wiele różnic między życiem w mieście i na wsi jest trudnych do usunięcia. Równy dostęp do technologii dla wszystkich ludzi wydaje się postulatem możliwym do zrealizowania. Wcześniej wspomniane plany rozwoju cyfrowego wskazują na to, że w najbliższych latach dostęp do Internetu będzie powszechny w każdym miejscu w kraju.

Wydaje się, że Internet dla współczesnego użytkownika jest nieodłącznym elementem egzystencji i działalności na różnych płaszczyznach życia. Przestał być tylko źródłem zabawy czy informacji, a stał się niezbędnym zarówno w życiu codziennym, jak i podstawowym narzędziem pracy, edukacji, komunikacji, dostępu do kultury, obsługi rachunku bankowego czy korzystania z usług służby zdrowia i innych instytucji. Na rozwój społeczeństwa informacyjnego duży wpływ ma edukacja nie tylko w zakresie umiejętności, ale i świadomości osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym w obszarze stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych.

¹² K. Wojtyła, *Laborem Exercens, Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2005, s.195.

¹³ E.Wajs, *E-learning szansą dla osób niepełnosprawnych*, [w:] *Elearning 2.0. internetowy magazyn nowych technologii szkoleniowych*, 2007, nr 2, s.4-5.

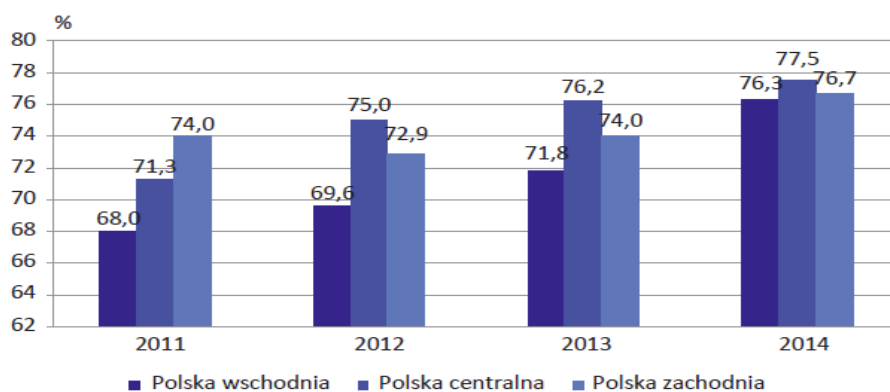
ROZWÓJ TECHNOLOGII CYFROWEJ A BEZPIECZEŃSTWO JEDNOSTKI

Szybki rozwój technologii cyfrowej pociąga za sobą wiele możliwości zarówno edukacyjnych, jak i społeczno-gospodarczych.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego można oprzeć na trzech płaszczyznach: ludziach, podmiotach gospodarczych i administracji publicznej. Wszystkie te obszary mają wpływ zarówno na zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu, jak i na rozwój gospodarczy kraju. Zespół Doradców Strategicznych w *Raporcie Polska 2030* określa cel nr 1

dostęp dla wszystkich – jako warunek wstępny realizacji pozostałych celów obejmuje pokrycie całego obszaru kraju infrastrukturą telekomunikacyjną o parametrach umożliwiających świadczenie nowoczesnych usług szerokopasmowych, zapewnienie podaży niezbędnych treści oraz wsparcie udziału wszystkich Polaków w procesie rozwoju społeczeństwa cyfrowego w Europie, w szczególności poprzez wzrost kompetencji cyfrowych użytkowników¹⁴.

Dynamika rozwoju zmian nowych technologii jest zróżnicowana i ma wpływ nie tylko na życie poszczególnych obywateli, ale również na rozwój a nawet istnienie podmiotów gospodarczych.

Wykres 2. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputery w dużych regionach Polski w % ogółu gospodarstw.
GUS Urząd Statystyczny w Szczecinie, *op. cit.*, s.12.

WPLYW CYFRYZACJI NA WYRÓWNYWANIE SZANS

Nowe technologie mają duże znaczenie i mogą być doskonałym narzędziem przy wyrównywaniu szans. Coraz więcej dziedzin życia migruje do cyberprzestrzeni. Przy braku możliwości korzystania z technologii informacyjnych zróżnicowanie społeczeństwa jeszcze

¹⁴ *III. Polska Cyfrowa – Raport Polska 2030*,
http://zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/03_polska_cyfrowa_at.pdf; stan na dzień 14.06.2015 r., s. 119.

bardziej się pogłębia, a w związku z tym postępuje alienacja osób wykluczonych. Jak powiedziała Elżbieta Tarkowska:

(...) takie zjawiska, jak wykluczenie społeczne czy marginalność/marginalizacja występują w każdym społeczeństwie, są niejako atrybutem życia zbiorowego. Każde społeczeństwo ma swój margines, w każdym społeczeństwie zawsze i wszędzie są ludzie z czegoś wykluczeni z racji tych czy innych cech, posiadanych zasobów bądź deficytów, nie biorący udziału w całości życia społecznego, nie uczestniczący we wszystkim, wybierający tę a nie inną sferę aktywności¹⁵.

Obok „wykluczenia cyfrowego” funkcjonuje pojęcie „digital divide” czyli „podział cyfrowy”. Pojęcie to dotyczy szeroko pojętego nierównego dostępu i korzystania z sieci, spowodowanego różnicami w zamożności, wykształceniu, wieku, a także geograficznymi uwarunkowaniami. Głównym elementem różnicującym dostęp do swobodnego korzystania z cyberprzestrzeni są możliwości techniczne, czyli dostęp do Internetu (jego jakość, prędkość), oprogramowania czy zróżnicowanego sprzętu. Bardzo trafnie o nierówności i wykluczeniu cyfrowym powiedział francuski socjolog Pierre Levy:

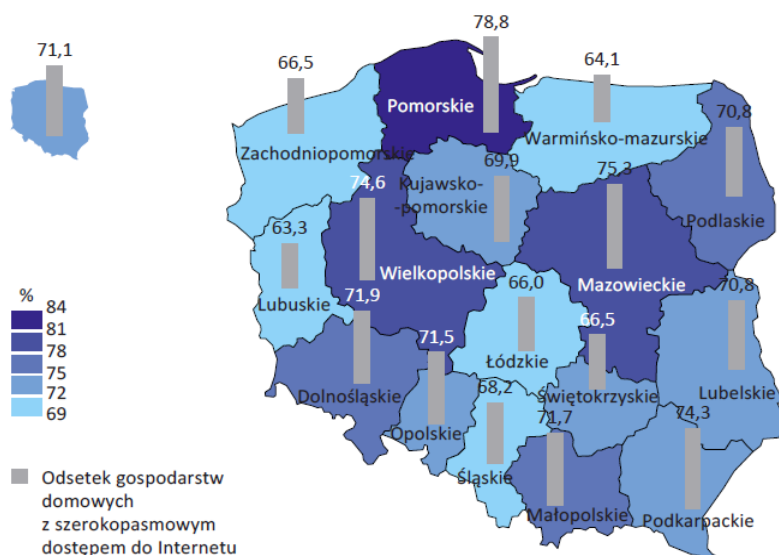
Często uważa się, że rozwój cyberkultury mógłby się stać dodatkowym czynnikiem nierówności i wykluczenia zarówno klas w ramach danego społeczeństwa, jak i biednych narodów w społeczności międzynarodowej. Jest to zagrożenie realne. Dostęp do cyberkultury wymaga infrastruktury umożliwiającej komunikację. Jest on kosztowny dla regionów rozwijających się. Ponadto opanowanie umiejętności niezbędnych przy montażu i utrzymaniu ośrodków- serwerów wymaga znacznych inwestycji. Załóżmy jednak, że dysponuje się dostępem do sieci i sprzętem koniecznym do konsultowania, wytwarzania i przechowywania informacji numerycznych. Należy jeszcze pokonać przeszkody „ludzkie”. Są nimi instytucjonalne, polityczne i kulturowe sprzeciwy wobec interaktywnego komunikowania się wspólnot ponad wszelkiego rodzaju granicami, a także poczucie braku kompetencji i kwalifikacji w obliczu nowych technologii¹⁶.

Cyfrowy podział społeczeństwa nie jest jeszcze problemem, ponieważ różnice w społeczeństwie w każdej dziedzinie życia są widoczne. Problem pojawia się wówczas, kiedy dysproporcje przechodzą w wykluczenie cyfrowe. Można zaobserwować, że korzystanie z Internetu ma wpływ na wiele dziedzin życia jednostki. „Znaczenie tego rozwoju dla wzrostu gospodarczego podkreślają badania, według których technologie informacyjne i komunikacyjne w ostatnich latach odpowiadają za około jedną czwartą

¹⁵ M. Orłowska, E. Tarkowska, *Kategoria wykluczenia społecznego a polskie realia*, [w:] *Skazani na wykluczenie*, Warszawa 2005, s. 21.

¹⁶ <http://tezeusz.pl/cms/tz/index.php?id=287>, (14.06.2015).

wzrostu PKB oraz za 40% wzrostu produktywności w Unii Europejskiej”¹⁷. Osoba taka łatwiej znajduje pracę mając dostęp do wielu ofert w internetowej bazie, a także ma możliwość uczestnictwa w rekrutacji on-line, jaka jest wymagana przez część firm. Korzystanie z komputera i Internetu nie jest potrzebne tylko do znalezienia pracy, ale także do jej utrzymania. Dostęp do sieci umożliwia również dostęp do różnych kursów i szkoleń, co nieodzownie łączy się z możliwością podnoszenia kwalifikacji zawodowych. W świetle powyższych rozważań wskazać należy, iż obecność komputerów i dostępu do Internetu w życiu człowieka przynosi wymierne korzyści. Problem cyfrowego podziału polega na różnicach związanych z dostępem do nowych technologii, umiejętności i sposobu korzystania z nich a także jakości dostępu. Coraz więcej spraw w administracji publicznej można również załatwić przez Internet, bez konieczności osobistej wizyty w urzędzie. W 2008 r. został utworzony system informatyczny ePUAP Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej umożliwiający załatwienie spraw urzędowych przez Internet. Pozwala to zaoszczędzić czas i nie ma konieczności ponoszenia kosztów związanych np. z dojazdem.

Mapa 1. Dostęp do Internetu w gospodarstwach domowych w 2014r.
Źródło: GUS Urząd Statystyczny w Szczecinie, *op. cit.* s. 14.

Nowe technologie informacyjno-komunikacyjne mogą być doskonałym narzędziem wyrównywania szans, ale mogą również przyczyniać się do pogłębiania już istniejących nierówności jeżeli osoby zagrożone wykluczeniem nie będą miały do nich dostępu lub nie będą potrafiły z nich korzystać. Problem wykluczenia cyfrowego przekłada się na wykluczenie społeczne i ekonomiczne. Jeżeli zatem działania przeciw wykluczeniu cyfrowemu przynoszą efekty, a korzystanie z sieci poprawia standard życia

¹⁷ *Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2007-2013*, Warszawa 2007, s. 2.

użytkowników to warto pochylić się nad tym problemem i zapobiegać pogłębianiu się rozwarstwienia społecznego.

ZAKOŃCZENIE

Rozwój technologii informacyjno- komunikacyjnych niesie za sobą nowe możliwości rozwoju. Odwrotnie proporcjonalnie do rozwoju technicznego i tworzenia się społeczeństwa informacyjnego postępuje alienacja ludzi, którzy nie mają dostępu do Internetu lub nie posiadają umiejętności umożliwiających im korzystanie z nowych technologii. W ostatnich latach można zaobserwować znaczny wzrost społeczności wirtualnych. W początkowym etapie ich powstawania służyły one do skupiania osób różnych grup społecznych i komunikacji między sobą. Obecnie następuje komercjalizacja portali społecznościowych poprzez zakładanie indywidualnych profili nie tylko przez firmy czy różne organizacje, ale i osoby fizyczne. Problem podziału, a w następstwie wykluczenia cyfrowego, jest o tyle poważny, że dotyczy najsłabszych grup społecznych. Zróżnicowanie społeczne jako coraz bardziej złożony problem można już obserwować od najmłodszych klas szkoły podstawowej i staje się udziałem każdego współczesnego społeczeństwa.

Niwelowanie marginalizacji cyfrowej w społeczeństwie informacyjnym, która dotyczy przede wszystkim osób z różnymi dysfunkcjami lub brakiem możliwości samodzielnego rozwiązania tego problemu jest tematem rozważań i działań wielu instytucji. Z funduszy unijnych realizowane są projekty pod szyldem „przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu”. Inwestycje zarówno w infrastrukturę, jak i edukację osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym w zakresie umiejętności i świadomości, a także stosowania technologii informacyjnych w perspektywie przyszłości przypuszczalnie przyniosą wymierne efekty przekładające się na poprawę życia społeczno-gospodarczego.

Edukacja z ukierunkowaniem na obsługę komputera powinna być prowadzona we wszystkich grupach wiekowych, nie wyłączając uniwersytetów trzeciego wieku. Długotrwałe i powiększające się bezrobocie w niektórych rejonach kraju prowadzi do stagnacji i ubóstwa. Dzieci korzystające z nauki obsługi komputera, ale także wyszukiwania i wykorzystywania informacji z pewnością lepiej będą sobie radziły w życiu dorosłym na gruncie zawodowym i prywatnym.

Brak dostępu do Internetu, podbudowany przeświadczeniem, że dostęp do sieci nie jest potrzebny, stanowi podstawowy element podziału cyfrowego. Im więcej osób w poszczególnych grupach, czy kategoriach społecznych, powiela tego typu przekonanie, tym w większym stopniu te grupy, czy kategorie, narażone są na wykluczenie cyfrowe, tym bardziej, że zależność pomiędzy skalą dostępności do sieci a umiejętnościami jej wykorzystania została udowodniona¹⁸.

¹⁸ E. Inglot-Brzęk, *Brak dostępu do Internetu jako wskaźnik wykluczenia społecznego*, Rzeszów 2011, s. 383.

Mówimy o podziale cyfrowym, który w konsekwencji prowadzi do wykluczenia cyfrowego. Czynniki wpływające na znane już wcześniej wykluczenie społeczne są tożsame z tymi, które przyczyniają się do powstania i pogłębiania wykluczenia cyfrowego – ekskluzji społecznej.

BIBLIOGRAFIA

- Bednarczyk Dorota. 2014. Przeciwdziałanie cyfrowemu wykluczeniu (e-integracja) w Polsce. <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/297/469>.
- Bógdał-Brzezińska Agnieszka, Gawrycki Marcin. 2003. Cyberterrorizm i problemy bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie. Warszawa: Fundacja Studiów Międzynarodowych.
- Glosbe – wielojęzyczny słownik online. <https://pl.glosbe.com/en/pl/digital%20divide>.
<http://tezeusz.pl/cms/tz/index.php?id=287>.
- Inglot-Brzęk Elżbieta. 2011. „Brak dostępu do Internetu jako wskaźnik wykluczenia społecznego”. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy* 19/2011: 374-385.
- Koziej Stanisław. 2011. „Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja”. *Bezpieczeństwo Narodowe* II(18) : 19-40.
- McBride P.K. 2009. Internet po pięćdziesiątce. Poznań: Wydawnictwo Nakom.
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski (NSIS). [http:// www.fundusze-strukturalne.gov.pl/informator/npr2/dokumenty%20strategiczne/Narodowa%20Strategia%20Integracji%20Społecznej.pdf](http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/informator/npr2/dokumenty%20strategiczne/Narodowa%20Strategia%20Integracji%20Społecznej.pdf).
- Polska Cyfrowa – Raport Polska 2030 W [http:// zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/03_polska_cyfrowa_at.pdf](http://zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/03_polska_cyfrowa_at.pdf).
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego. 2002. Warszawa: AON.
- Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2007-2013 W <http://www.mswia.gov.pl/strategia>.
- Szefliński Piotr. 2006. Społeczeństwo informacyjne – o czym biblioteka XXI wieku powinna wiedzieć. Łódź: UŁ.
- Tarkowska Elżbieta. 2005. Kategoria wykluczenia społecznego a polskie realia. W *Skazani na wykluczenie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Urząd Statystyczny w Szczecinie. 2014. Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2014r. Warszawa: GUS.
- Wajs Ewa. 2007. „E-learning szansą dla osób niepełnosprawnych”. *Elearning 2.0. internetowy magazyn nowych technologii szkoleniowych* 2 XI 2007.
- Wojtyła Karol. 2005. Jan Paweł II Laborem Exercens, nr 20. Kraków: Znak.
- Zięba Ryszard. 2012. „O tożsamości nauk o bezpieczeństwie”. *Zeszyty Naukowe AON* 1(86) : 7-22.